«KELISHILDI»
Qo‘qon davlat universiteti
rektori D.Sh.Xodjayeva
_____
_____ 2026-y.

«TASDIQLAYMAN»
O‘zbekiston Respublikasi
Fanlar akademiyasi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi raisi v.v.b.
A.A.Sherzuxamedov
_____
_____ 2026-y.

10.00.11- AMALIY VA KOMPYUTER LINGVISTIKASI IXTISOSLIGI BO‘YICHA MALAKAVIY IMTIHON

DASTURI

O‘zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasi
filologiya fanlari bo‘yicha ekspert kengashining
qarori bilan tavsiya etilgan

Qo‘qon – 2026

KIRISH

Mazkur dastur O‘zbekiston Respublikasi DTS, O‘zbekiston Respublikasi “Ta’lim to‘g‘risida”gi va “Kadrlar tayyorlash Milliy Dasturi to‘g‘risida”gi qonunlari asosida va uning talablariga muvofiq tuzildi.

Umumiy tilshunoslik mutaxassisligi bo‘yicha dasturni tayyorlashda “Nazariy tilshunoslik masalalari”, “Matn tilshunosligi”, “Pragmalingvistika”, “Lingvokulturologiya”, “Psixolingvistika”, “Til tarixi”, “Tilshunoslik nazariyasi”, “Tilshunoslik va tabiiy fanlar”, “Uslubshunoslik muammolari”, “O‘zbek tili ta’limida zamonaviy axborot texnologiyalari”, “Kompyuter lingvistikasi” fanlari dasturlariga tayanildi.

Tuzuvchilar: prof. D.Jamoliddinova
prof. A.Ziyayev
dots. I.Madrahimov
dots. O.To‘xtasinova
dots. A.Xasanov
dots. R.Jo‘rayeva

10.00.11 – AMALIY VA KOMPYUTER LINGVISTIKASI IXTISOSLIGIDAN MALAKAVIY IMTIHON DASTURI

Nazariy tilshunoslik masalalari

Nazariy tilshunoslik masalalari kursiga kirish. Fanning maqsadi va vazifasi. Til va nutq antinomiyasi. Til strukturasi va funksiyasi. Tilning belgilik xususiyatlari. Til birliklarining belgisiz xususiyatlari. Til ochiq va dinamik sistema sifatida. Morfologik sathning ikki tipi. Sintaktik sath birliklari. Tilning leksik-semantik sathi. Til strukturasi nazariyasi. Izomorfizm. Til sathlari ierarxiyasi. Nutqiy sistemaning struktur xususiyatlari. Empirik va ratsional bilishda til va tafakkur munosabati. Til va ruhiy faoliyat.

Tilshunoslikning dolzarb muammolari

An’anaviy va sistemaviy tilshunoslik munosabati masalalari. An’anaviy yo‘nalishlar. Yangi yo‘nalishlar. Fonetika va fonologiya muammolari. So‘z yasalishi muammolari. Morfemika muammolari. Leksikologiya muammolari. Lingvistikada maydon nazariyasi. Morfologiya. So‘z turkumlari talqini. Mustaqil so‘zlar. Yordamchi so‘zlar talqini. Sintaksis. Yangi qarashlar. Gap bo‘laklari talqini. Binar va trenar tamoyillar. Mazmuniy sintaksis. Lingvistik ta’limotlar tarixi. Struktur tilshunoslikning asoslari va yo‘nalishlari. Lingvistik nisbiylik nazariyasi. Jahon tilshunosligidagi yangi yo‘nalishlar. O‘zbek ilmiy tilshunosligining rivojlanishi.

Lingvokulturologiya

Fanning nazariy mashg‘ulotlari mazmuni. Til, madaniyat va inson.

Tilshunoslikda “paradigma” tushunchasi. Tilshunoslikda paradigmalarning o‘zgarishi masalasi. Paradigmalarning qiyosiy-tarixiy, sistem-struktur va antropotsentrik turlari. Bilimlarning yangi antropotsentrik paradigmasi va uning lingvokulturologiyadagi o‘rni. Lingvokulturologiyaning boshqa fanlar orasidagi maqomi. Lingvokulturologiyaning etnolingvistika, sotsiolingvistika va etnopsixolingvistika bilan chambarchas bog‘liqligi.

Madaniyat va uning o‘rganilishi. Lingvokulturologiya tarixi va nazariy asoslari. Lingvokulturologiyaning tadqiqot obyekti, predmeti, maqsadi va vazifalari. Lingvokulturologiya metodologiyasi va metodlari. Lingvokulturologiyaning asosiy tushunchaviy-terminologik apparati. Til va madaniyat. Til va madaniyatning o‘zaro aloqasi. Fanda “til-madaniyat” masalasining o‘rganilishi: V. fon Gumboldtning “til-madaniyat” haqidagi lingvistik ta’limoti. E. Sepir, B. Uorf, K. Fossler, F. de Sossyurlarning til va madaniyatning o‘zaro aloqadorligi xususidagi qarashlari. Madaniyat haqidagi tasavvurlarning tilda namoyon bo‘lish usullari. Olamning lisoniy manzarasi. Olamning konseptual manzarasi. “Geshtalt” tushunchasi.

Lingvomadaniy birliklarning tahlili. Metafora – madaniyatning ko‘rsatkichi. Madaniy makondagi ramz va stereotip hodisalari. Lingvomadaniyatda lakuna muammosi. Paremalarning lingvomadaniy jihatlari. Insonning til va madaniyatdagi o‘rni. Inson – milliy mentallik va til egasi. Til kommunikatsiya va fikrlarni ifodalash vositasi. Insonning adabiy janrlarda tadqiqotning asosiy obyekti ekanligi. Turli millat vakillarining o‘ziga xos avtoportreti. Til inson shaxsini aniqlashda muhim vositalardan biri. Lisoniy shaxs. Lisoniy shaxsni shakllantiruvchi omillar. Yu.N. Karaulovning lisoniy shaxs haqidagi qarashlari. Lisoniy shaxs mohiyatining tarkibiy qismlari: qadriyat, madaniyat, individuallik. Erkak va ayolning jamiyat, madaniyat hamda tildagi o‘rni. Madaniyatda “erkak – ayol” ziddiyati. Ayol va erkak ramzlari. Madaniyat va tildagi gender kategoriyasi. Ayol va erkaklar nutqining ijtimoiy tabiati va o‘ziga xos xususiyatlari. Mif, folklor va tilda inson obrazi.

Matn tilshunosligi

Matn tilshunosligining maxsus o‘rganilishi. Til birligi. Gap tushunchasi. Til tizimida matn sathi. Nutqning emotsionalligi va ekspressivligini ifodalovchi vositalar. Matn – kommunikatsiyaning asosiy birligi. Matnning aktual bo‘linishi: matnda tema va rema munosabati. Matn turlari. Uyg‘ur yozuvi obidalari. Eski

o‘zbek yozuvi matnlari. XIV-XV asr matnlari. XIX asr matnlari. XX asr o‘zbek tili matnlari.

Pragmalingvistika

Lingvistik belgining umumsemiologik tabiati. Lingvistik pragmatikaning amaliy shakllanishi. Lingvistik pragmatikaning nazariy shakllanishi. Lingvistik pragmatikaning umumiy masalalari. Lingvistik pragmatikaning xususiy masalalari. Pragmalingvistika haqida nazariyalar. Olmosh va atoqli otlarning pragma-semantik tabiati. Pragmalingvistikaning til sathlariaro munosabati. Pragmatika va semiotika.

Til tarixi

O‘zbek adabiy tili va uning tarixiy ildizlari. O‘zbek xalq tili taraqqiyotining ilk davri. M.Koshg‘ariyning «Devonu lug‘otit turk» asari. M.Koshg‘ariy – qiyosiy-tarixiy tilshunoslikning asoschisi. Yusuf Xos Hojibning «Qutadg‘u bilig» asari tili. A.Yassaviyning «Devoni hikmat» asari, lingvistik xususiyatlari. «Qissasi Rabg‘uziy» asari tili. Chig‘atoy ulusining adabiy tili – Oltin O‘rda adabiy tili. «Muhabbatnoma».

XI-XIV asrlar rasmiy hujjatlar tili va uslubi. XIV-XVII asrlar tili adabiy til takomili. Atoiy, Sakkokiy, Lutfiy asarlari tili. A.Navoiy – o‘zbek adabiy tilining asoschisi. «Muhokamat ul-lug‘atayn» asari.

XVII-XIX asrlarda o‘zbek adabiy tili. Abulg‘ozi Bahodirxon, M.Xoksor v.b.

XV-XIX asrlarda yaratilgan lug‘atlar. Aloyi binni Muhibiy, Tole’ Imoniy, Muhammad Rizo, Muhammad Yaqub Chingiy, Mirzo Mehdixonning lug‘atlari.

XIX asr oxiri – XX asr boshlari o‘zbek adabiy tili. Til va uslub me’yorlarining shakllanishi. Muqimiy, Furqat, Zavqiy, Avaz O‘tar xizmatlari. Publitsistik uslubning paydo bo‘lishi.

XX asr o‘zbek adabiy tilining muhim xususiyatlari.

Tilshunoslik nazariyasi

Tilshunoslik fanining predmeti va vazifalari. Tilshunoslik fan sifatida. Tilshunoslikning boshqa fanlar bilan bog‘liqligi. Tilning belgilik tabiati. Sistema

va struktura. Til sistemasining sathlari. Til va nutq. Paradigmatika va sintagmatika. Til va tafakkur. Til va jamiyat, sotsiolingvistika. Tilning kelib chiqishi. Til va yozuv. Tillarning tasnifi. Lingvistik oqimlar va metodlar.

Tilshunoslik tarixi. Qadimgi hind tilshunosligi. Qadimgi yunon tilshunosligi. O‘rta asrlarda arab tilshunosligi. Markaziy Osiyo tilshunosligi tarixi. Mahmud Koshg‘ariy, Mahmud Zamaxshariy, Alisher Navoiy va boshqalar. O‘rta va yangi asrlarda Evropa tilshunosligi. V.Gumboldt, A.A.Potebnya, F.de Sossyur va boshqalar ta’limoti. XX asr struktural tilshunosligi. Funksional lingvistika. Glossematika. Amerika deskriptiv lingvistikasi. XX asr boshlari o‘zbek tilshunosligi. Mustaqillik davri o‘zbek tilshunosligi. O‘zbek sistem tilshunosligi. Tilshunoslikdagi yangi yo‘nalishlar.

Til nazariyasi

Tilshunoslik fan sifatida. Tilshunoslikning zamonaviy yo‘nalishlari. Tilshunoslikning ijtimoiy-gumanitar fanlar bilan aloqasi. Tilshunoslikning zamonaviy yo‘nalishlari. Tilshunoslikning tabiiy fanlar bilan aloqasi. Til – asosiy aloqa vositasi. Til va tafakkur. Til va jamiyat. Sotsiolingvistika. Tilning kelib chiqishi. Tilshunoslik bo‘limlari. Fonetika va uning predmeti. Leksikologiya. O‘rganish obyekti. So‘zlarning ma’no munosabatiga ko‘ra turlari. Mazmuniy maydon. Grammatika. Morfologiya. Grammatika. Sintaksis. Yozuv. Tillarning tasnifi. Til – belgilar sistemasi. Til sathlari va uning birliklari. Lingvistik tadqiqot metodlari. Tilshunoslik tarixi. Qadimgi davr tilshunosligi. Tilshunoslik tarixi. Struktur tilshunoslik.

Nutq madaniyati

“Nutq madaniyati” kursiga kirish. Nutq odobi. Voizlik mahorati va nutq odobi. Muloqot xulqi va milliy mafkura. Sukut va kommunikativ mazmun notiqlikning birinchi sharti. Muloqot xulqining hudud jihatdan xoslanishi. So‘z va siyrat. Paralingvistika va muomala madaniyati. Muloqot xulqining funktsionallashuvi. Notiqlikda Navoiy saboqlari.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

Asosiy adabiyotlar:

1. Karimov I.A. Barkamol avlod orzusi. Toshkent: Sharq, 1999.
2. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
3. Abdurahmonov G'., Shukurov Sh., Mahmudov Q. O'zbek tilining tarixiy grammatikasi. – T., "O'qituvchi", 2008.
4. Tursunov U., O'rinboev B., Aliev A. O'zbek adabiy tili tarixi. – T. O'qituvchi. 1994.
5. Isxoqov F. Eski o'zbek tili va yozuvi. – T., O'qituvchi. 1995.
6. Muxtorov J., Sanaqulov O'. O'zbek adabiy tili tarixi. – T. O'qituvchi. 1995.
7. Tilshunoslik nazariyasi va metodologiyasi. Tuzuvchi: H. Dadaboev. – T. 2004.
8. Xolmanova Z. Tilshunoslikka kirish. – Toshkent, 2007.
9. Nurmonov A., Iskandarova Sh. Tilshunoslik nazariyasi. Toshkent: Fan, 2008.
10. Nurmonov A. Tanlangan asarlar. 3 jildli. Toshkent: Akademnashr, 2012.
11. Rafiev A. Turkiy tillarning qiyosiy-tarixiy grammatikasi. T., 2004.
12. To'ychiboev B., Hasanov B. O'zbek dialektologiyasi. Abdulla Qodiriy nomidagi xalq merosi nashriyoti, T., 2004.
13. Abduazizov A. O'zbek tili fonologiyasi va morfologiyasi. T., 1994.
14. O'zbek tili grammatikasi. I tom, – T.: "Fan", 1975. II tom, T., "Fan" 1976.
15. Tursunov U., Muxtorov J., Rahmatullaev Sh. Hozirgi o'zbek adabiy tili, T.: O'qituvchi, 1992.
16. Rahmatullaev Sh. Hozirgi adabiy o'zbek tili T. 2006
17. Shoabdurahmonov Sh., Asqarova M. v.b. Hozirgi o'zbek adabiy tili. 1-qism. T. O'qituvchi. 1980.
18. Sayfullaeva R. va b. Hozirgi o'zbek adabiy tili. (Darslik) T. 2010

Qo'shimcha adabiyotlar:

1. Ashirboyev S., Azimov I., Rahmatov M., G'oziyev A. Eski o'zbek tili va yozuvi praktikumi. – Toshkent, 2006.
2. Abduazizov A., Sheremetova A. Obshchee yazykoznanie. – Toshkent, 2004.
3. Nurmonov A. Struktur tilshunoslik: ildizlari va yo'nalishlari. Andijon. 2006.
4. Nurmonov A. O'zbek tilshunosligi tarixi. – Toshkent, 2002.
5. Turkiy tillarning qiyosiy-tarixiy grammatikasi. O'UM, O'zMU 2011.
6. Murodova N. O'zbek adabiy tili va shevalar leksikasining qiyosiy tadqiqi. – Toshkent, Fan, 2005.

7. Nafasov T. Qashqadaryo o‘zbek xalq so‘zlari. – Toshkent: Muharrir, 2011. 466 bet.
8. Begaliev M.Q. O‘zbek tilining Qorabuloq shevasi leksikasi. – T., Iqtisod-Moliya, 2007.
9. O‘zbek dialektologiyasi. O‘UM, O‘zMU 2011. O‘zbek filologiyasi fakulteti kutubxonasi.
10. Ne’matov H., Rasulov R. O‘zbek tili sistem leksikologiyasi asoslari. – Toshkent: O‘qituvchi, 1995.
11. Mahmudov N., Nurmonov A. O‘zbek tilining nazariy grammatikasi. Sintaksis. – Toshkent: O‘qituvchi, 1995.
12. Nurmonov A. va boshqalar. O‘zbek tilining nazariy grammatikasi. Morfologiya. – Toshkent: Yangi asr avlodi. 2001.
13. www.dersimiz.com
14. www.altinmiras.com
15. www.thinsan.com

Qo‘qon davlat universitetining taqdimnomasi
(26.06.2026-y.)

O‘zbekiston Respublikasi OAK Filologiya fanlari bo‘yicha ekspert kengashining tavsiyasiga (_____ 2026-yil №____) asosan

10.00.11 – Amaliy va kompyuter lingvistikasi ixtisosligi bo‘yicha malakaviy imtihon qabul qilish komissiyasi

TARKIBI

№	F.I.Sh.	Lavozimi va unvoni	Vazifasi
1.	Madrahimov Ilhomjon Sobirovich	f.f.d. (DSc), professor	rais
2.	Jamoliddinova Dilnoza Mirxojiddinovna	f.f.d. (DSc), professor	rais o‘rinbosari
3.	Xasanov Akbar Abdurashidovich	f.f.n., dotsent	a’zo
4.	Nurmanova Dilfuza Abdulhamidovna	f.f.d. (DSc), professor	a’zo
5.	To‘xtasinova Odina Yusupovna	f.f.n., dotsent	a’zo
6.	Karimova Vasila Vaxobovna	f.f.f.d. (PhD), dotsent	a’zo
7.	Raximova Maftuna Odilovna	f.f.f.d. (PhD), dotsent	a’zo
8.	Xusanov Eldorbek Davlatjon o‘g‘li	f.f.f.d. (PhD), dotsent v.b.	kotib